

**SPRÁVA Z LETNEJ UNIVERZITY FRANCÚZSKEJ FILOZOFIE
ASOCIÁCIE JANA HUSA 2010**

V prvom júlovom týždni tohto roku sa v Smoleniciach konal 19. ročník Letnej univerzity francúzskej filozofie pod tradičnou záštitou Asociácie Jana Husa v Paríži a s podporou Vzdelávacej nadácie Jana Husa v Brne.

Tohtoročnej organizácie sa zhostili Slovenské filozofické združenie pri SAV, Filozofický ústav SAV a Schola Philosophica. Brány Smolenického zámku privítali asi štyridsať účastníkov tohto pravidelného pracovno-priateľského stretnutia. Okrem francúzskych, českých a slovenských filozofov, literárnych vedcov, prekladateľov, vysokoškolských pedagógov, doktorandov a študentov sme tohto roku prijali aj účastníkov z Poľska a Maďarska.

Z vysokoškolských pedagógov a vedeckých pracovníkov sa okrem iných podujatia zúčastnili: zo Slovenska Michaela Fišerová a Andrea Tureková z Univerzity Komenského v Bratislave; z Českej republiky Jiří Pechar z Filozofického ústavu AV ČR, Josef Fulka a Karel Novotný z Karlovej univerzity v Prahe, Marie Voždová z Univerzity Palackého v Olomouci; z Francúzska Eliane Escoubas z Univerzity Paris XII – Val de Marne, Madeleine Valette-Fondo z Univerzity Marne La Vallée, Etienne Balibar z Univerzity Paris X – Nanterre a Etienne Tassin z Univerzity Paris VII – Denis Diderot; z Poľska Wojciech Starzyński z Poľskej akadémie vied a napokon z Maďarska Katalin Kovács z Univerzity v Segedíne a Ákos Cseke z Katolíckej univerzity v Pilišskej Čabe.

Jednou z predností Letnej univerzity je jej multidisciplinárnosť, vďaka ktorej majú možnosť stretnúť sa kolegovia rôznych vedných zameraní. Tohtoročná téma bola ladená descartovsky: *Vášne duše (Les passions de l'âme)* prilákali do Smoleníc významnejší počet filozofov než po minulé roky. Nezaostali ani odborníci na francúzsku a frankofónnu literatúru a literárnu vedu, ktorí tak spolu s filozofmi tvorili majoritné zameranie Letnej univerzity.

Letnú univerzitu 2010 otvorili v pondelok 5. júla príhovory Tibora Pichlera, riaditeľa Filozofického ústavu SAV, a Etienna Tassina z Asociácie Jana Husa.

Konferenčná časť sa začala príspevkom Eliane Escoubas, ktorá mapovala vývoj pojmu naladenosť (*Stimmung*) u Heideggera. Najprv naladenosť nadobúda podoby úzkosti (vo vzťahu k porozumeniu bytiu), hlbokkej nudy (vo vzťahu k časovosti): to sú existenciálne naladenosti pobytu. Potom nadobúda podobu posvätného zármutku (*Trauer*) a opitosti: to sú dejinné (*historial*) podoby naladenosti pobytu, ktorý je sám dejinný. Nakoniec, keď sa ňuho naladenosť stala dejinnou v zmysle dejín epoch bytia, vidí ju nadobúdať podoby od gréckeho *údivu* až po súčasný *iracionalizmus*.

Karel Novotný si zvolil za východiskový bod krajnú tézu sformulovanú M. Henrym, podľa ktorej „kozmos či Príroda má akoby telesnosť prenikanú... emocionálnym životom“. Inými slovami: Javenie sveta sa zakladá v pátose, vášni duše. Táto idea bude konfrontovaná s názormi M. Merleau-Pontyho a J. Patočku, podľa ktorých sa afektívne jave-

nie sveta nedá zúžiť na subjektivitu, na vnútro.

Ákos Cseke sa v príspevku o zranení duše snažil premyslieť stredovekú estetiku. Láska je krásou duše, hovorí so sv. Augustínom: Láska je zranenie, láska zraňuje naše telo, city, ducha a toto utrpenie (utrpenie je ďalší význam francúzskeho slova *passion*) je tým najkrajším, čo sa nám môže prihodiť, táto otvorenosť je práve našou krásou. Láska je tu ponímaná ako spôsobilosť nechať sa uniesť/unášať nesmiernou milostnou silou, ktorá presahuje to, čo je ľudské.

Anabela Obyšovská sa takisto pohybovala v období stredoveku. V tomto období prešla predstava vášní viacerými zmenami. Na začiatku púštni otcovia nazerali na vášne ako na choroby a hriechy, ktorých sa treba zbaviť odmietnutím všetkých telesných potrieb. Na konci sv. Tomáš Akvinský zbavil telo diabolského určenia; vášne podľa neho nie sú ani dobré, ani zlé a to, čím sa stanú, čaká na vôľu človeka.

Popoludnie prvého dňa otvorila prednáška Madeleine Valette-Fondo, ktorá predstavila jednu, podľa názvu „nemiestnu“ vášeň, a to obdiv. Od filozofického pojmu, opierajúc sa o Descartovu definíciu obdivu ako „prvej z vášní“, prešla jeho literárnymi vyjadreniami: obdiv ako „admiratívny moment“ u Stendhala, ako hnací motor písania u Gracqa a ako transmisívna sila u Alaina.

Anna Hlaváčová porovnávala dve literárne diela, *Bedárov* a *Cida*, z hľadiska bipolárnych konfliktov medzi príbuzenskou náklonnosťou a vďačnosťou, láskou a cnosťou. Novým jej prístupom predstavovalo prepojenie medzi obsahovými „konfliktmi“ a formálnymi ruptúrami literárnej reči.

Martin Kučera uzavrel pondelkovú sériu prednášok literárnou témou o vášňach duše v claudelovskej vízii. Hrdinovia sa uňho strácajú v hre lásky, vášne a žiarlivosti, balansujú medzi životom a smrťou, medzi vášňou a spiritualitou.

Wojciech Starzyński otvoril ďalší deň, venovaný Descartovi (a jeho nasledovníkom), ktorého iniciátorom bol práve W. Starzyński. Karteziánska doktrína jednoty tela a duše je inšpiračným zdrojom pre viacerých autorov súčasnej fenomenológie. W. Starzyński predstavil Merleau-Pontyho analýzu fenomenologickej platnosti niektorých karteziánskych predstáv, ako sú funkčná jednota tela, materiálnosť duše a pod., a potom navrhol vlastný model *cogito*: Chápe ho ako intencionálne perceptívne centrum, ktorému sa zjavuje svet.

Ondřej Švec objasnil vzťah vášní a morálky. Podľa Descarta jeho filozofickí predchodcovia nedokázali vysvetliť vášne z prvých princípov. Ak sa však chceme stať pánmi a vlastníkami našej prirodzenosti, je nevyhnutné zakotviť vášne v prvých príčinách a základných zákonoch. Prípadné prevzatie stoických maxím musí predchádzať pochopenie fyziologických pochodov zodpovedných za naše city. Cit nemožno zastaviť jednoduchým rozhodnutím vôle a Descartes musí odhaliť morálku, ktorá zoberie vážne vtelenie duše.

Michaela Fišerová vyšla z výroku R. Descarta „Idey sú vo mne ako obrazy“, ktorý si môžeme prečítať v tretej z *Úvah o prvej filozofii*, v diele o možnosti pravdivého poznania. Na základe tejto novej definície idey, veľmi odlišnej od Platónovej, poukázala na niektoré aspekty súvislosti medzi videním a reprezentáciou v karteziánskej filozofii. Argumentačne pritom rozohrala rozpor v interpretáciách tohto problému u M. Foucaulta a J. Derridu.

Katalin Kovács je odborníčkou na expresiu vášní vo výtvarnom umení. V prednáške

Výraz vášní (1668) Ch. Le Brun ponúka analogicky k súpisu vášní v Descartových *Vášňach duše* katalóg zobrazení rozličných vášní v maľbe. Divákovi má slúžiť ako katalóg na dešifrovanie výjavov vášní na obrazoch. K. Kovács predstavila postupný posun od spôsobu chápania vášní v 17. storočí (klasifikácia vášní) k ich chápaniu v 18. storočí, ktoré spočívalo na estetike intenzity vášní.

Leibnizova metafyzika je založená na dvoch princípoch, a to na princípe protirečenia a princípe dostatočného dôvodu. Martin Škára skúmal tento vzťah medzi metafyzikou a logikou. Hovoriť o monáde je možné len za predpokladu, že vykreslíme tento vzťah a ukážeme závislosť metafyziky od logiky. Princíp kontradikcie je čisto logický, princíp dostatočného dôvodu je odvodený z prvého a slúži na spravovanie metafyzickej oblasti.

Utorok uzavreli dva príspevky týkajúce sa v nadväznosti na karteziánsku časť staršej francúzskej literatúry. Věra Vejrychová sa zaoberala problematikou lásky u ženských spisovateľiek v kontexte salónov 17. storočia, rozvíjajúcich preciozitu a estetiku galantnosti. Na príklade Henriette-Julie de Murat ukázala, ako sa spisovateľky konca storočia odkláňajú od idey tzv. nežného priateľstva, propracovanej slávnou Mlle de Scudéry, a stávajú sa pod vplyvom klasicistickej estetiky oveľa radikálnejšími v odmietaní ľúbostného citu.

Andrea Tureková preniesla túto tému na pozadí konfliktu lásky a cnosti do románu 18. storočia. Na analýze románu *Histoire de Madame de Luz* (1740) ukázala, ako autor Charles Duclos obracia na posmech heroický zápas medzi láskou a cnosťou, ktorý je typický pre klasicistický román, vydajúc svoju hrdinku napospas krutosti vonkajšieho sveta. Duclosov román je tak na jednej strane predchodcom románov markíza de Sade, na strane druhej však ukazuje aj prežitost' klasicistického konceptu vnútornej nezmieriteľnosti lásky a cnosti.

Počas ďalšieho dňa Etienne Tassin skúmal tri podoby vášne politického konania. Prvú vo weberovskej analýze povolania politika (politik ako zamestnanie), druhú na základe poznámky M. Merleau-Pontyho o aktivite členov hnutia odporu vo Francúzsku (militant alebo bojovník) a tretiu v Rancièrovej kritike opozície medzi politickým aktérom a divákovi (voličom) v demokracii. Rancière tvrdí, že divák je uchopený vášňou prijímania výjavu konania. To ho vedie k relativizovaniu opozície medzi vášňou a konaním, aby ukázal vášeň, ktorá je v každom konaní, a konanie, ktoré obýva každú vášeň.

André Scala sa nepýtal na vášne, ktoré sú vo vzťahu k prezencii alebo absencii či k nejakému medzistavu, pýtal sa na vášne vo vzťahu odstupu, ktorý je odlišný od dočasnej alebo konečnej rozlúčky, vo vzťahu dištancie medzi predmetom vášne, nachádzajúcim sa na nejakom mieste (scéna, obrazovka, štadión...), a vášnivo zaujatým subjektom (divák), ktorý tam nemá prístup.

Cieľom Gábora Tverdotu bolo ukázať možné spojenie medzi ontologickou konštitúciou heideggerovského pobytu a ontickou či antropologickou úrovňou „vášni duše“. Obrátil sa preto k Biswangerovmu pojmu vymrštenia (*Verstiegenheit*, od *sich versteigen* – zablúdiť pri výstupe nahor) ako k médiu tohto prechodu.

Konferečná sála sa opäť zaplnila vo štvrtok. Dopoludnie svedčilo o spomínanom charaktere multidisciplinárnosti, keďže sa začalo literárnym príspevkom, pokračovalo

filozofickými príspevkami a skončilo traduktologickým príspevkom.

Marie Voždová uviedla účastníkov do diela súčasnej regionálnej spisovateľky Marie-Hélène Lafon, ktorá sa vo svojich prózach sústreďuje na nepriame vykreslenie charakterov našich súčasníkov. Predložila minucióznu štúdiu intimity hrdinov dvoch jej románov.

Jiří Pechar hovoril o pojme sublimácie. Sublimácia je schopnosť premieňať niektoré vášne, niektoré energie. Freudovskú definíciu chce skorigovať M. Merleau-Ponty, ktorý v nej vidí neblahý vplyv kauzálneho myslenia. Ak pochopíme vývoj človeka ako postupnú a pretržitú štrukturáciu ľudského správania, sublimácia sa rozplynie v tejto predstave o ľudskom bytí.

Josef Fulka skúmal román *Adolphe* od Benjamin Constanta. Román môže byť pochopený ako rozprava o vzťahu reči a vášne, ktorej emocionálna intenzita nevyklučuje jazykové vyjadrenie. U Constanta nachádza taký rozbor pomeru časovosti a lásky, ktorý umožňuje uvažovať o väčšom príbuzenstve s Proustom než so súdobými autormi, ktorí chápali vášne „geometricky“.

Napokon Daniel Vojtek ako jediný zástupca odborníkov na preklad načrtol problém prekladu umeleckého textu ako dilemy medzi vášňou k literárnemu dielu a potrebami, ktoré priamo ovplyvňujú proces prekladu. Na príklade prekladov Borisa Viana do slovenčiny poukázal na niektoré praktické otázky od výberu textu až po jeho vlastný preklad.

Etienne Balibar predložil tézu, podľa ktorej epištolárny román *Júlia alebo Nová He-loisa* predstavuje vlastne Rousseauove *Vášne duše*, svojou prepracovanosťou je obdobou *Vášni* Descartových alebo Spinozových. Jeho komentár sa zakladal na predstave vratnej premeny vášni lásky a priateľstva. Táto reflexia je súčasťou širšieho rámca vzťahov medzi subjektivitou a spoločnosťou.

Výskumným projektom Anne Gléonec je rozvíjanie idey politickej fenomenológie. V tejto súvislosti predstavila rôzne podoby chápania vášni „toho, čo je spoločné“: na jednej strane vášni spoločenstva a na strane druhej zdieľaných, spoločných vášní. Jej zámerom bolo ukázať, že súčasné spoločenstvá ovláda skôr nenávisť v kontrapunkte s láskou k obci v starovekom Grécku.

Robert Roreitner predstavil Didi-Hubermanov názor na stopu ako všadeprítomný rys bytia. „Ontológia“ stopy spochybňuje ponímanie vecí ako niečoho pevného a spoľahlivého.

Letnú univerzitu uzavrel vo štvrtok podvečer príhovor Rachida Makhloufiho, atašé pre univerzitnú a vedeckú spoluprácu Francúzskeho veľvyslanectva na Slovensku. Vyjadril uznanie projektu, ktorý úspešne funguje už takmer dve desaťročia, a prisľúbil podporu Francúzskeho veľvyslanectva aj pri organizovaní ďalšieho ročníka podujatia. Pod vedením Etienna Tassina nakoniec prebehla bilancia uplynulých dní a diskusia o budúcoročnej organizácii Letnej univerzity, ktorá by sa mala konať pod vedením kolegov z Univerzity Palackého v Olomouci. Témou Letnej univerzity francúzskej filozofie Asociácie Jana Husa 2011 bude *To, čo je spoločné (Le commun)*.

Andrea Tureková – Róbert Karul